

Internasionaalregtelike Perspektiewe op die Switserse Neutraliteitspraktyk

Deel 2: Switserse Ondersteuning van die Boererepublieke Tydens die Anglo-Boereoorlog, 1899 - 1902

Prof. A.W.G. Raath

Synopsis

**International Law Perspectives on the Swiss Practice of Neutrality.
Part 2: Swiss Support for the Boer Republics During the Anglo-Boer
War, 1899 - 1902.**

Although the Swiss government remained committed to its policy of neutrality and non-intervention during the Anglo-Boer War, this fact did not deter a significant number of Swiss citizens from all tiers of society to directly or indirectly support the cause of the two Boer Republics. This essay considers the nature and extent of such support for the Boer cause.

1. Inleiding

Alhoewel die Switserse regering op amptelike vlak streng by sy beleid van neutraliteit en non-intervensie gebly het, het dit nie verhoed dat 'n beduidende aantal Switsers uit alle lae van die bevolking, direk of indirek hul steun aan die stryd en die saak van die twee Boererepublieke toegesê het nie. Tekenend van die gesindheid wat mettertyd in Switserland posevat het, is die skrywe van 246 Franssprekende Switsers wat vanuit Genève in Mei 1900 'n brief rig aan Leonard Courtney, parlamentslid en president van die *South African Consiliation Committee* in London, waarin hulle die Britse stryd teen die Boere as 'n onregverdigte intervensie van Brittanje in die aangeleenthede van die twee Boererepublieke

voorstel. Alhoewel, volgens hulle, hulle “groot bewonderaars” van Brittanje is, vanweë Brittanje se beskerming van die vryheid, voer dié land ’n uitgerekte stryd teen “a small people to whom had been refused a request for arbitration”.¹ Die versoeke tot beëindiging van die oorlog wat deur die ondertekenaars gerig word, word oor die boeg van die aantasting van die regte van die inwoners van die twee Republieke gegooi: “Should England hearken to advice which conflicts with her best traditions, it would deeply afflict her foreign friends who, looking to the future, could not be reconciled with the idea of a breach made by England to civilisation which includes personal rights and the liberties of others.”² Volgens die ondertekenaars is dit nie waar dat ’n sogenaamde “hoër” kultuurvolk sy ingrype in die onafhanklikheid van ’n ander volk daarmee kan regverdig nie: “Some are of the opinion that Nature has selected superior races for the enthralment of the so-called inferior races. Such a claim could be intelligible were it pressed by a pagan prior to the Christian era, but it has, in our opinion, been negated by the History of the Helvetian Leagues. Indeed, in their contests with Austria and Charles the Bold, our forefathers were but the representatives of a peasant and rudimentary civilisation. None the less is it true that, when they battled with enemies who could justly lay claim to superior culture, they promoted Human Progress, and that, but for their Passion for Independence, we should not be what we are and should not have contributed our share to the launching of Freedom in the world.”³ Met ’n beroep op die beskawingsbewussyn van Engeland, doen die ondertekenaars ’n beroep op die beëindiging van die oorlog ter wille van die onafhanklike bestaan van die Boererepublieke.⁴ Dié dokument is onderteken deur van die mees vooraanstaande persone in die Franssprekende dele van Switserland.⁵

1 *Pour le Transvaal et l'Orange* (Genève, Mei 1900), p. 3: “Admirateurs sincères de l'Angleterre, dans laquelle nous avons salué jusqu'ici la gardienne des libertés nécessaires aux sociétés comme aux individus, - nous sera-t-il permis, dans les graves conjonctures que traverse actuellement votre pays, de faire entendre une parole que nous dicte le sentiment du devoir?”

2 *Ibid.*, p. 6.

3 *Ibid.*

4 *Ibid.*

5 *Ibid.*, pp. 7-14. In die *Burenfreund*, nr. 24 (Julie 1902), p. 483, word die Boerestryd voorgelou as ’n aangeleentheid wat deur Switserland ondersteun behoort te word, omdat dié land histories sy liefde vir die saak van die vryheid bewys het: “Die Schweiz ist allzeit ein Hort der Freiheit gewesen. Die Geschichte und Erziehung dieses Volkes würde es ganz unverständlich erschienen lassen wenn man dort nicht mit Hertz und Seele an der Sache der Buren Anteil nähme. Selbst die Frauen haben sich energisch an der Agitation beteiligt und ihren Schwestern einen offenen Weihnachtsbrief mit fast 60, 000 handschriften übersandt.”

Die anti-Britse gevoel het dermate toegeneem dat selfs in die pers Britte aangeraai is om nie 'n besoek aan Switserland te bring nie. Ene S. Copeland stuur aan die Switserse president 'n brief waarin hy op die onveiligheid van Engelse besoekers aan Switserland wys. Onder die opskrif: “Swiss violence for English Visitors: A trip to Switzerland will be a very dangerous undertaking this year”, skryf hy uit Lausanne op 16 April 1900: “It is pretty evident that English visitors to Switzerland will this year have a very uncomfortable time of it and may consider themselves fortunate if they get home again without being robbed or violently assaulted. A perfectly organised campaign, having this state of things for its object, has been carried on since the beginning of the year by various Boer agents, with the connivance, if not the active co-operation, of the Swiss authorities; and it is now no exaggeration whatever to say that no Englishman or English lady is safe from violence and insult in any part of the Republic.”⁶ Volgens dié skrywer is verblyf selfs vir Britte wat Switserland besoek het geweier.⁷ Dit is dus te verstane dat in die lig van sulke sterk pro-Boere sentimente, 'n groot deel van die Switserse bevolking bereid was om op direkte of indirekte wyse hulp aan die Boersaak te verleen.

2. Ondersteuning deur die pers en in publikasies

Die Switserse pers het 'n deurslaggewende rol gespeel om die Switserse volk tot meelewing met die ondersteuning van burgerlikes in die twee Republieke op te roep. In hierdie verband het *Der Burenfreund* 'n belangrike rol gespeel. Ook het dié koerant die sentiment wat onder pro-Boere ondersteuners geheers het, vertolk. In die eerste uitgawe van 1901⁸ word die vraag gestel of Europa weet wat vir hulle op die spel is. Die antwoord is dat hulle dit weet en dit voel: die haat teen Engeland is

6 ARV, S. Copeland – Swiss President (16.4.1900).

7 Ibid. Hy vervolg oor die gevare verbonde aan 'n besoek aan Switserland in die lig van die oorlogsomstandighede: “The matter is really one of extreme gravity and although there may be many Englishmen who, in their desire to see Switzerland, are willing to take the risk of a bustling, it cannot be too strongly urged that ladies should not be brought to this country this season at all. The present temper of the Swiss, skilfully stayed upon by Boer agents, ladies may be so alarmed, and even injured, that it is not worth while to run the risk. It should be added that the customs regulations will be enforced in their full rigour against all English visitors. Every trunk will be opened, and the maximum of trouble and inconvenience will be given, as a result of the representations, now made to and believed by the Swiss, that English men and women are little less than friends incarnate.”

8 Op p. 27.

algemeen en volkere het die dringende wens om Engeland op sy bebloede hande te slaan, alhoewel die regerings dit nie wil doen nie.⁹ In Julie 1902 berig die blad oor die feit dat Switserland altyd 'n oord van vryheid was.¹⁰ Dit skyn, volgens die blad, onverklaarbaar te wees, waarom die Switsers nie 'n meer aktiewe aandeel in die stryd geneem het nie: "Die Geschichte ... Erziehung dieses Volkes würde es ganz unverständlich erscheinen lassen, wenn man dort nicht mehr thut Herz und Seele an der Sache der Buren Anteil nähme. Selbst die Frauen haben sich energisch an der Agitation beteiligt und ihren Schwestern einen offenen Weinachtsbrief mit fast 60 000 handschriften übersandt."¹¹ In die *Bürgerische Freitagszeitung*¹² het die redakteur die rede vir die sterk meeewing met die Boersaak soos volg saamgevat: "Dennoch lässt ihr Schicksal uns keine Ruhe und immer wieder taucht vor uns die Frage auf: können wir denn wirklich gar nichts tun und sind wir durch unsre Kleinheit und Neutralität dazu verurteilt, wortlos zuzusehen, wie ein freiheitsliebendes Christenvolk planmässig ausgerottet und von der Erde vertilgt wird? Dürfen wir es ohne Einsprache geschehen lassen, dasz in diesem Krieg die Grundsätze der Genfer Konvention vom Roten Kreuz fortwährend verletzt und alle Regeln des Völkerrechts geschont, die wehrlose Zivilbevölkerung, Frauen und Kinder, des Abdachs beraubt und allen Schrecken des Krieges preisgegeben wird, dasz ohne jede strategische Notwendigkeit, sondern blosz als 'Polizeimaszregel' und 'Abschreckungsmittel' die friedlichen Heimstätten niedergebrannt werden – bis jetszt schon über 5000 -, oder ist es nicht vielmehr unsere heilige *Pflicht*, im Namen der Humanität, im Namen des Völkerrechts und der auf unserm Boden entstanden Genfer Konvention und im Hinblick auf die möglichen Konsequenzen solcher unbestandeten Rechtsverletzungen sogar für uns selbst, vor der ganzen Welt lauten und einmütigen *Protest* zu erheben gegen diese Art Kriegsführung in Südafrika?"

Aan kommentaar op die Boerestryd vanuit Christelike perspektief het dit nie ontbreek nie. 'n Goeie voorbeeld hiervan is die werk van S.F. Maurer, wat in die eerste helfte van 1902 in Bern verkyn het.¹³ Na 'n deeglike

9 Ibid.: "Sie wissen es und fühlen es. Der Hass gegen England ist allgemein. Die Völker haben den dringenden Wunsch England auf die bluttriefenden Hände zu schlagen. Aber die Regierungen wollen nicht."

10 *Der Burenfreund*, nr. 24, Julie 1902, p. 483.

11 Ibid.

12 Nr. 1 (4.1.1901), hoofberig op p. 1.

13 *England und Transvaal oder der Burenkrieg in Christlicher Beleuchtung* (Bern: Christliches Verlagshaus, 1902).

ondersoek na die redes wat deur Brittanje vir die stryd teen die Boere aangevoer is, kom die outeur tot die gevolgtrekking dat die Boere die stryd vanuit die woord van God benader. Deur die hand van die Here, skryf Maurer, het die Boere in die stryd wonderwerke gedoen: “Sollte Gott ein solches Vertrauen zu schanden werden lassen? Sollte er die vielen Gebete nicht erhören? Sollte die Ungerechtigkeit über die Gerechtigkeit triumphieren? Welcher Christ könnte das glauben! Schon das ist ein Wunder Gottes, dazs dieses kleine Volk, diese handvoll Burenkämpfer sich so lange halten konnten gegen ein zwanzigfaches überlegenes, kriegsgeschultes Heer. Gott hat unter ihnen auch Männer erweckt, die wahre Wunder, wie sie die biblische Geschichte erzählt, verrichtet haben, welche die Welt in Erstaunen setzen.”¹⁴

Dit was veral die Boereleiers wat deur die pro-Boere pers tot helde verhef is. *Der Burenfreund*¹⁵ skryf byvoorbeeld van president Steyn dat hy die “groot man” in die stryd is, “die Staatsman dieses kriges” – “ein mann der best an Ende festgestanden hat, ohne zu wankeln und zu weichen und wenn Sie heute unser Volk rümen als ein Volk, das Wunder der Tapferkeit vollbracht hat und den Namen eines heldenmütiges Volkes verdient so sagen ich Ihnen: das ist die That des Präsidenten Steyn.”¹⁶

Ook in ander publikasies is die lotgevalle van die burgerlikes in die twee Boererepublieke weergegee, ten einde die Switserse volk in te lig oor die omvang van die ellende wat hulle aan die hand van Brittanje te verduur gehad het en om finansiële ondersteuning vir die noodlydendes te werf. ’n Voorbeeld van so ’n publikasie was die werk *Fünfzehn Monate in den Konzentrationslagern – Erinnerungen Einer Burenfrau aus Ihrer Gefangenschaft*.¹⁷ ’n Verdere voorbeeld van invloedryke publikasies oor die lotgevalle van burgerlikes in Suid-Afrika, was die werk van A. Hopf, *Der Burenkrieg*.¹⁸ As bronne vir sy werk gebruik hy berigte uit die *Basler Nachrichten*; *Das Berner Tagblatt*; *Die Zürcher Freitagszeitung*; William Stead se *Sind Wir im Recht*, asook Professor Küttner se dagboek¹⁹ en A. Müller se *Die Geschichte des Südafrikanischen Kriegs*. Hopf, ’n teologiese student, het nie eerstehandse kennis van die oorlog gehad nie

14 Ibid., p. 30.

15 Nr. 9 (1902).

16 Ibid., p. 62.

17 E.R., *Fünfzehn Monate in den Konzentrationslagern – Erinnerungen Einer Burenfrau aus Ihrer Gefangenschaft* (Bern: Buchdruckerei des Berner Tagblatt, 1903).

18 (Bern: K.T. Wysz, 1901).

19 *Unter dem Deutschen Roten Kreuz im Südafrikan. Kriege*.

en verskeie on-akkuraathede kom in sy werk voor. Treffend beskryf Hopf egter die aanslag op die Boererepublieke in begin van sy werk soos volg: “Schon seit sechzehn vollen Monaten rollen nun die ... Kriegswürsel durch den Südafrikas, Ströme von Blut müssen unerbitterlich fließen, ... zahlreichen Farmen liegen in Achse und Schutt, und tausende von Familien sind ihres Heims beraubt, ob dachlos, verwaist und den roten Händen englischer Göldner preisgegeben, während Vater und Sohn, Gatte und Bruder, im Kampf gegen die Räuber ihres Vaterlandes auf dem Schlachtfelde bluten.”²⁰ Ook die anonieme werkie, *Der Verzweiflungskampf*, het ’n groot bydrae daartoe gelewer om simpatie vir die Boeresaaak op te wek, om die rol van die Boere te verheerlik, Engeland af te takel en in ’n swak lig te stel.

Van die belangrikste werk deur Switsers om die implikasies van die oorlog vir die Boererepublieke onder die aandag van die wêreld te bring, is gedoen deur die skrywer Carl Hilty. Hy is gebore op 28 Februarie 1833 en oorlede op 12 Oktober 1909. Uit sy pen het talle werke van ’n godsdienstig-opvoedkundige aard en oor die politiek, regswetenskap en staatswetenskappe verskyn. Benewens professor aan die Universiteit van Berlyn, was hy ook ’n politikus van faam.²¹ Volgens Auer, het Hilty naby Montreux gesterf, net soos president Kruger; was hy bevriend met die president: “Hilty (hatte) Kruger mit seiner Republikanerseele so recht von Herzen geliebt. ... Kruger der Expräsident von Transvaal der gefeierte Held Seines einsamen Volks, in dessin Leben Gottes Finger deutlich schreibt. Wie tief hatte Hilty den Tod, dieser Treuen des alten Löwen (so nannte er ihn) empfunden.”²² In 1900 verskyn Hilty se invloedryke gepubliseerde rede, *Der Boerenkrieg. Politische und kriegsrechtliche Betrachtungen*²³, waarin hy ondubbelsinnig die Switserse ondersteuning van die Boeresaaak bepleit: “Die beiden Republiken haben Sympathie als Anfänge einer

20 Ibid., p. 5. Ook die werk van Carl Hilty, *Der Boerenkrieg* (Leipzig: W. Vobach, 1900), kan in dié verband vermeld word.

21 Talle boeke is oor hom geskryf. Die bekendste was die biografie van die Duitse Katoliek Heinrich Auer, *Carl Hilty* (Bern, 1910) en Alfred Stucki, *Carl Hilty – Leben und Wirken eines grossen Schweizers* (Basel, s.j. (1946?). Op p. 7 verklaar Ig. : “Der Name Carl Hilty hat in weitesten Kreisen unserer Bevölkerung einer ausgezeichnet guten Klang. Die grosse ürdigung die ihm in der Presse immer wieder zuteil wird, die steten neuauflagen einer Werke und die verschiedenen, in letzter Zeit veröffentlichten Ausgabe daraus beweisen das deutlich, dass Hilty zu den ganz Grossen gehört, die uns Land hervorgebracht hat. Besonders in den letzten Jahren erlebte Hilty in wahrsten Sinne des Wortes eine Aufersehung.”

22 Auer, *Carl Hilty*, p. 199.

23 (Berlin-Leipzig: W. Vobach & co., 1900).

republikanischen Staatsgestaltung in dem afrikanischen Weltteil, als lebenskräftige Staatswesen voll tapferen Männer und tüchtiger Frauen, die die Freiheit und Selbstbestimmung als das höchste Gut gebildeter Völker zu schätzen wissen und dafür, nicht nur in Reden, sondern in Thaten, Gut und Blut zu opfern bereit sind.”²⁴ Die hoofrede vir die sterk ondersteuning van die Boeresak in Europa, vind Hilty nie alleen in die “tapferen Haltung und des natürlichen Mitgefühls für den Kleinen gegenüber dem Groszen”, maar in besonder “des Gerechtigkeitssinnes”, wat in die harte van die ou Europese volke leef.²⁵ Benewens die menslike regsgevoel en regsbeslissings, erken Hilty die bestaan van ’n goddelike geregtigheid wat bo die menslike reg uitgaan: “Doch hoffen wir, es werde sich gerade bei diesem Unlase wieder einmeil deutlich zeigen, dass es doch eine göttliche Gerechtigkeit auf Erden giebt, welche das Recht auch gegen die Starken schützt, und dass im Völkerleben, wie im Privatleben, das Gute und Rechtschaffene schliesslich doch auch das Klügste ist.”²⁶

3. Militêre ondersteuning

Switsers het vir baie jare in diens van ander lande gestaan, byvoorbeeld in diens van die VOC (die regiment de Meuron aan die Kaap). Later het die Bundesverfassung dit verbied dat regimente in diens van vreemde lande mog tree, maar het voorlopig dié wat reeds in diens was gelaat. Die enigste Switserse regiment in vreemde diens, was dié wat in diens van Napels tydens die Italiaanse unifikasie was en wat uit ongeveer 8 000 soldate bestaan het. Deur middel van wetgewing het die Switserse regering verskeie pogings aangewend om die krygsdiens in Napels af te breek. Die Bondswet (Bundesgesetz) van 1859 het nie alleen die *optrede* nie maar ook die *intrede* in vreemde diens verbied.²⁷

Alhoewel die Switserse regering ’n noudesette neutraliteit ten opsigte van die stryd in Suid-Afrika gehandhaaf het, was daar verskeie Switsers wat aan Boerekant geveg het. In vergelyking met Duitsers wat aan Boerekant geveg het, was die Switsers egter skynbaar min in getal. In Augustus 1902 was vier Switsers in die krygsgevangenekampe in Ceylon. Hulle het nie die nodige fondse gehad het om op eie onkoste na Switserland terug te keer nie.²⁸ Op 24 September 1902 was daar nog drie Switsers op Ceylon:

24 Op p. 4.

25 Ibid., pp. 5, 6.

26 Ibid., p. 7.

27 Sien Bonjour, E. *Geschichte der Schweiz*, p. 195.

28 SAB, Bk. Lêer 2001/289, nr. 31/Ixb1.

nr. 7536 – Carel Brutschi van die kanton Aargau, wat beweer het dat hy ’n burger van die OVS was sedert 1887 en na Suid-Afrika wou terugkeer; nr. 2955 – Ambrose Spinnler van die kanton Basel wat beweer het dat hy ’n rebel was en na Suid-Afrika sou kom om verhoor te word; nr. 3247 – Joseph Anthony Wether van die kanton St. Gallen, na bewering ’n burger van die VSA wat na Suid-Afrika wou kom.²⁹ Daar moet ook verwys word na Rudolf Oscar Schlesinger, gebore op 30 Augustus 1855, in die kanton St. Gallen. Hy verhuis na Suid-Afrika in Junie 1875 en vertrek na die OVS. Hy is getroud met J.J. Venter in 1891. Hy resorteer onder die kommando van Vrede en Frankfort onder generaal Hattingh. Op 13 September 1900 is hy gevang en na Deadwood-krygsgevangenekamp op St. Helena gestuur. Op 30 Augustus 1902 keer hy na Suid-Afrika terug. Alhoewel hy ’n Switser was, was hy in werklikheid ’n Vrystater omdat hy met ’n Vrystaatse nooi getroud is.³⁰ Soos in die geval van Schlesinger, is dit dikwels moeilik om te bepaal hoeveel Switsers werklik in Suid-Afrika aan Boerekant geveg het. Dié probleem word vererger deur die feit dat op lyste van Duitsers wat gesneuwel het ook die name van enkele Switsers voorkom. Daar mag ander Switsers wees, maar omdat die nasionaliteit, dit wil sê Duits, Oostenryks en Switsers, nie aangedui word nie, maar slegs ’n Suid-Afrikaanse adres (of selfs geen adres), is dit moeilik om presies te bepaal wie wel Switsers was. Só byvoorbeeld kom op sodanige lyste die naam van William Möhle voor, 27 jaar oud, van Wildersweil, Bern, wat opgeneem is met koors in die tydelike hospitaal te Brandfort, en waarskynlik ook tydelik by die Amerikaanse Verkennerskorps was op 23 Mei 1900.³¹ Fritz Reugger, 33 jaar oud, van Tanner Brugg, Switserland, by die kommando van kommandant Brand is tydens die geveg by Kalfontein op 24 Februarie 1900 lig in die kop gewond.³²

Na die oorlog is skadevergoeding deur 16 Switsers aangevra. Die versoeke is deur die Central Judicial Commission aangehoor en hulle is *pro rata* vergoed. Konrad Banzhaf was sedert 1898 in Dewetsdorp werksaam. Met die uitbreek van die oorlog besluit hy om by die Boere aan te sluit. Hy word onder generaal Cronjé by Paardeberg gevang. Hy is nie die land uitgestuur nie, maar het as hulp in die hospitaal in Bloemfontein gewerk. Hy word later verlof gegee om na Dewetsdorp terug te keer. As

29 SAB, Bk. Lêer 2001/289 nr. 30/1xb1.

30 ARV, aantekeninge oor R.O. Schlesinger.

31 TAB, Leyds Argief, bd. 853: Verlieslyste van Duitsers in die Anglo-Boereoorlog, afd. G, Perskantoor. Sien ook *Staatscourant der ZAR*, Mei 1900.

32 *Staatscourant der ZAR*, Februarie 1900, p. 173.

gevolg van die oorlog rondom Dewetsdorp vlug hy na Basoetoland. Daar is hy gevang en opgesluit.³³

Frederick Eugene Kaegi was in 1901 'n krygsgevangene op Ceylon.³⁴ Traugott Mauchlé, van Niedernzwill, het ook aan Boerekant geveg. Sy familie het verskeie vrugtelose pogings aangewend om hom op te spoor.³⁵

Krygsgevangene Fritz Meyer was verbonde aan die mynpolisie en 'n ambulanskorps. Volgens die Britse rekords het hy nie aktief aan die oorlog deelgeneem of die Boere in die veld gehelp nie. Vanaf Februarie 1900 het hy hulp verleen aan dr. Meingold se ambulans te Colesberg. Nadat hy siek geword het, is hy na die Johannesbug Hospitaal geneem, waar hy vanaf 4 April tot 23 Mei 1900 was. Later sluit hy by die Franse ambulans aan en help daar tot Julie 1900 toe hy weer siek word. Hy neem die eed van neutraliteit. Ten spyte daarvan is hy op 24 Julie 1900 tuis gearresteer en as krygsgevangene na Simonstad gestuur. Hy doen navraag deur die waarnemende Duitse konsul aan die Switserse konsul in Berlyn vanaf Kaapstad op 7 Mei 1901. Die Britse antwoord op die navraag lui dat ten tye van sy arrestasie sy saak ondersoek is deur die Distrikskommissaris van wyk 4, Johannesburg, en dat dié vasgestel het dat Meyer saam met generaal Schoeman op kommando was. Alhoewel Meyer ten tye van sy arrestasie beweer het dat hy 'n lid van die Rooikruis was, kon hy dit nie bewys nie. Vanaf Groenpunt is hy na die krygsgevangenekamp te Shajahanpur in Indië gestuur. In 1904 het hy na Suid-Afrika teruggekeer. Die feit dat hy die hele tydperk van sy aanhouding in krygsgevangenskap was, dui daarop dat hy wel aan Boerekant geveg het.

Louis John Mossier, van Genève, het twee jaar voor die uitbreek van die oorlog na Suid-Afrika gekom waar hy aan Boerekant geveg het.³⁶

Charles Nicolét van Neuenburg, krygsgevangenenommer 4047, het onder Villebois Mareuil geveg en is te Boshof gevang. Daarna word hy as krygsgevangene na St. Helena gestuur.³⁷

Die jong Switserse kavalarie-luitenant, Pache, is onder krygskontrabande aan boord van die skip *Bundesrath* ontdek nadat hy aanvanklik by die Britse leër wou aansluit. Nadat hy egter ontdek het dat hy self vir sy

33 SAB, Bk. Lêer 2001/290, brief: G. Banzhaf – Polizeidirkktion des Kt. Zürich (22.6.1901).

34 SAB, Bk. Lêer 2001/290, brief: Schweizerisches Politisches Departement – Nationalrat J.J. Abegg, Bern (8.5.1901).

35 SAB, Bk. Lêer 2001/290, nr. Ixb1.

36 Ibid.

37 Ibid.

reiskoste moes instaan, het hy na Boerekant oorgegaan en is in besit van 'n aanbevelingsbrief van dr. Leyds gevind.³⁸

Die Switser Ambrosius Spinnler, gebore op 17 Desember 1872 te Liestal in die kanton Basel, kom in 1894 na Suid-Afrika. Aanvanklik werk hy te Kimberley en vestig hom later in die distrik Barkly-Wes, waar hy op die diamantmyne werksaam was. Met die uitbreek van die oorlog is Griekwaland-Wes geannekseer en onder krygswet geplaas. Ten spyte van die anneksasie het hy neutraal gebly en met sy werk voortgegaan. Op 27 Desember 1899 is hy deur die Boere gekommandeer om krygsdiens te verrig. Alhoewel hy met sy werk voortgaan, word hy weer op 27 Januarie gekommandeer om in Barkly-Wes te verskyn. As gevolg van die omstandighede waaronder hy verkeer neem hy die wapen op. In 16 Februarie word hy te Kimberley deur die Britse magte gevang sonder om 'n skoot te skiet.³⁹

Die indruk bestaan dat Spinler se geval sprekend was van die sentiment van heelwat Switsers jeens die oorlog, naamlik dat hulle reeds in die land was en in die geval van fisiese gevegte langtand was om daarby betrokke te raak. Wanneer hulle in probleemsituasies beland het, het hulle hul op hul Switserse nasionaliteit beroep alhoewel hulle nie in hart en niere Switsers was nie. Switserland moes dus in tye van nood beskerming bied, maar was nie hul blyplek in tye van vrede nie. Uit die Britse reaksie op die Switserse versoeke met betrekking tot Spinnler, kan die afleiding gemaak word dat ook hulle skepties oor die motiewe van buitelanders soos syne jeens deelname aan die oorlog gestaan het: “His Majesty’s Government cannot admit the contention which is apparently put forward by mons. De Salis, namely that a Swiss citizen, even although he be within British territory is incapable of committing treason against the Sovereign of Great Britain but I have the pleasure to inform you that the wishes of the Federal Government have been met by anticipation in this particular case in that Spinnler has been throughout treated simply as a prisoner of war and is at present detained as such in Ceylon.”⁴⁰

'n Soortgelyke geval van 'n Switser wat hom op sy Switserse nasionaliteit beroep het, al was hy vir 18 jaar uit dié land, was T. Zürcher, wat 'n eis om skadevergoeding vir skade aangerig deur die Britse opmars deur Transvaal, ingestel het. Hy is intussen op eie versoek terug na Europa en

38 Sien *Daily Mail*, 6.1.1900. Sien ook SAB, Bk. Lêer 2001/290: 1Xb3: Angelegenheit Pache.

39 SAB, Bk. Lêer 2001/290. Xb1: Spinnler Ambrosius in Simonstown – Verhaftung.

40 PRO, F.O. Brief: Landsdown – Bourcart (19.6.1901).

het die belofte ontvang dat sy eis om kompensasie bespreek sou word na afhandeling van die oorlog.⁴¹

Van die persone van Switserse herkoms wat aan Boerekant gevang en as krygsgevangenes weggestuur is, het reeds voor die oorlog hul heenkome in Suid-Afrika gevind. Toe hulle die wind van voor kry, het hulle hul op Switserse nasionaliteit beroep, of op Switserse staatkemaak. Daar was dus in effek weinig patriotiese steun van die kant van die Switsers in Suid-Afrika, hoewel die koerante die saak aangeblaas, en mense dit aangegryp het. Hulle veiligheid was vir hul soveel werd dat hul eerder simpatie in hul eie land betoon het as om die geweer in Suid-Afrika op te neem.⁴²

Van die enkele Switsers wat wel aktief aan Boerekant tot die stryd toegetree het, is Hans Jannasch⁴³ ’n goeie voorbeeld. Hy was ’n adjudant by die Duitse vrywilligerskorps van Pretoria. Van die samesyn van buitelandse vrywilligers een Sondagmiddag skryf Jannasch: “Es waren ... Deutsche, Österreicher, ... Schweizer hebben lebten hier in guten Waffenbruderschaft beieinander, ja auch einige Französen, Russen, Holländer und Skandinavier waren dabei.”⁴⁴ Met sekerheid kan aanvaar word dat die gevoel onder die Duitse korps dieselfde was en dat daar eensgesindheid was. Jannasch voeg by: “dann nicht nur unsere Sympatie für die Boerensache, nein auch der Hass gegen John Ball’s schamtelose Brutalitäten und Anmassung ...”⁴⁵

Onder 2963 inskrywings van buitelanders wat tydens die oorlog gedeporteer is, verskyn slegs die name van 10 Switsers: Maj. Aebi, vertrek

41 SAB, Bk. Lêer 2001/290: Xib1, brief: Zürcher, T in Transvaal – Beschwerde gegen Englischen Truppen.

42 Dit moet ook nie uit die oog verloor word dat heelwat Switsers hul ook by die Britse leër aangesluit het nie. Aldus berig die *Daily Telegraph* op 15.12.1899: “The friends of wounded officers at the Cape will be glad to know that in the matter of cookery the invalid officers at the base hospitals will be cared for. Six experienced civilian chefs, one of them of Scotch nationality and the other five Swiss, have signed contracts with the War Office to go out to the base hospitals to supplement the regular Army cooks. The Army Medical Department is to be congratulated on having cut through red tape and created a most sensible precedent.” Switsers wat in een of ander opsig aan die stryd aan Boerekant deelgeneem het was: Aebi, Jules; Banzhaf, Konrad; Brix, L; Bruntschi, Carel; Fray, Adolph; Haag, Ch.; Helwig, J.; Hoffmann, Fritz; Klapert; Kollamn; Korber, Paul; Marbitou; Martini, H.; Meier, Fritz; Möhle, William; Pache, Leutenant; Peter, A. Julius; Reugger, Fritz; Reimann; Schweizer, Conrad Adolph; Schweikhart; Schlesinger, Rudolf Oscar; Spinnler, Ambrose; Theiler; Whether, Joseph Anthony en Weber, Max (sien Wessels, E. *They fought on Foreign Soil* (Bloemfontein: Oorlogsmuseum van die Boererepublieke, 2001).

43 *Südafrikanische Kriegblätter* (Basel, 1902).

44 Op p. 27.

45 Op p. 29.

na Europa met die SS Dunolly op 5 September 1900⁴⁶; Albert Riemann, verlaat Pretoria vrywilliglik op 2 Julie 1900⁴⁷; Emil Vogelín, verlaat Pretoria as ongewenste op 2 Julie 1900⁴⁸; F. Meier (Meyer), arriveer te Johannesburg op 25 Julie 1900, wat, volgens sy eie getuienis, aan die ambulanskorps verbonde was, maar oor geen sertifikaat tot dien effekte beskik het nie⁴⁹; V.G. Eysel, 'n Switserse Amerikaner, arriveer in Johannesburg op 6 Julie 1900, vrygelaat op 12 Julie 1900⁵⁰; Julius Aebi, verlaat Pretoria vrywilliglik vir Oos-Londen op 2 Julie 1900, was op kommando en het die eed van getrouheid aan die ZAR afgelê⁵¹; W. Faurlein, verlaat Pretoria op 14 Julie 1900, reis met die SS Manhattan vanaf Oos Londen op 31 Julie 1900, beskik oor geen geregistreeerde eiendom nie⁵²; H. Jannasch, vaar vanaf Oos-Londen met die SS Breinar Castle op 16 Augustus 1900⁵³; O.R. Maag (of Haag), neem die eed van getrouheid aan die Tranvaal, verlaat Pretoria op 28 Julie 1900, vaar vanaf Oos-Londen met die SS Braenar Castle op 16 Augustus 1900⁵⁴ en J.H. Ryser, verlaat Pretoria op 8 Augustus 1900, vertrek met die SS Braenar Castle op 16 Augustus 1900.⁵⁵

4. Humanitêre ondersteuning

4.1 Ondersteuning aan pro-Boere Switsers in Suid-Afrika

'n Belangrike hulpvereniging wat ondersteuning aan die vegtende Switsers in Suid-Afrika verleen het, was die *Alpina Buren-Comitee*. 'n Tak van die vereniging was in Pretoria gevestig met die oog op hulpverlening aan die vegtende pro-Boere Switsers. In 'n brief gedateer 31 Maart 1900 skryf die vereniging aan die Switsers in Switserland ("Landleute in der Heimat") dat van die Switsers saam met die Boere geveg het: "Die in Transvaal ansässigen Schweizer sind mit den Boeren, in deren Land sie eine zweite Heimat gefunden, ins Feld gezogen; in den Kämpfen bei Magersfontein, bei Colesberg, bei Spionskop, und bei Colenso haben sie wacker mitgestritten."⁵⁶ In hul skrywe kla die Switsers dat wanneer die

46 KAB, Argiewe van die Staff Officer Prisoners of War, Cape Town (SO/POW), vol. 93, inskrywing 913.

47 KAB, SO/POW, vol. 93: inskrywing 199.

48 KAB, SO/POW, vol. 93: inskrywing 261.

49 KAB, SO/POW, vol. 93: inskrywing 339.

50 KAB, SO/POW, vol. 93: inskrywing 372.

51 KAB, SO/POW, vol. 93: inskrywing 2.

52 KAB, SO/POW, vol. 93: inskrywing 86.

53 KAB, SO/POW, vol. 93: inskrywing 2255.

54 KAB, SO/POW, vol. 93: inskrywing 2283.

55 KAB, SO/POW, vol. 93: inskrywing 2323.

oorlog verby is, Switsers wat aan Boerekant veg, “ohne Mittel, ohne Unterkunft und arbeitslos” van die slagveld kom en dat hul vroue en kinders die meeste sou ly.⁵⁷ ’n Oproep word nou op mede-Switsers gedoen om die nodige fondse te voorsien sodat ondersteuning aan mede-volksgenote voorsien kon word.⁵⁸ In dié gedrukte oproep om fondse deur die *Alpina Schweizerverein*, van 31 Maart 1900, verskyn die name van talle invloedryke Switsers wat die aktiwiteit van *Alpina* ondersteun het.⁵⁹ Op 28 Januarie 1901 het die Alpina-komitee in Switserland ongeveer F9 900 vir hul mede-Switsers in die ZAR ingesamel gehad. Dit is gedeponeer by die Volksbank in Bern.⁶⁰

4.2 Noodleniging aan Boerevroue en -kinders

Verskeie publikasies ter ondersteuning van die Boerevroue en -kinders is deur Switsers uitgegee. ’n Anonieme skrywer versprei die werk *Zwei Jahre Krieg – Ein Mitschrei für die Burenfrauen und Kinder*⁶¹ ten behoeve van die vroue en kinders in die konsentrasiekampe en doen ’n oproep aan vriende en ondersteuners van die Boere om te verenig en die inisiatief te neem ten einde die skandelige oorlog tot ’n einde te bring.⁶² Die mate van meelewing van die Switserse vroue met die lotgevalle van die vroue en kinders in die konsentrasiekampe, blyk uit die feit dat 43 615 Switserse vroue hul handtekeninge op ’n protesskrif, gerig aan die vroue van Brittanje en Ierland gerig het, uit weerstand teen die behandeling van die vroue en kinders in die kampe.⁶³ Ander betekenisvolle publikasies was die *Appel Aux Chrétiens Boers*, deur die *Alliance évangélique*.⁶⁴

Dit is duidelik dat die Switserse bydrae tot die verligting van die nood van die burgerlikes in die twee Republieke nie in die eerste plek geleë was in die fisiese hulp aan die Boersaak nie, maar in geopende beursies en harte van die Switserse volk. Hiervan getuig onder andere die Boerehulpfonds wat groot bedrae ten behoeve van die noodlydendes ontvang het. Ook het publikasies oor die lotgevalle van die vroue en kinders in die kampe heelwat fondse opgelewer. ’n Deel van die verkope van sulke monografieë

56 ARV, Alpina-Buren-Comitee: Akten I: Desember 1900 – 2.8.1901.

57 Ibid.

58 Ibid.

59 In hul geleedere was verskeie lede van die Nationalrat, professore ens.

60 ARV, Alpina Buren-Comitee, brief: E. Kollmann – Actionscomité, Zürich (28.1.1901). (Zürich, 1902).

62 Ibid., titelblad.

63 *Morning Post*, 29.12.1901. Hierdie Britse koerant het egter die optrede van die Switserse vroue heftig veroordeel.

64 (Genève: C.-E. Alioth, 1901).

het gegaan vir die weduwees en wese. Die meeste van die werkies was fiksie waarin Boerevroue as heldinne voorgelou is of digbundels wat die doel gedien het om die nood van die Boere-burgerlikes aan die lig te stel. Virgil Rossel se werk *Burenfrauen*⁶⁵ is 'n sprekende voorbeeld van so 'n fiktiewe werk oor die Boerevroue in Suid-Afrika. In dié werk het Rossel 'n episode uit die oorlog in dramavorm aangebied. Deurentyd word die vrou as heldin vereer en as die sterkere voorgestel. In sy digbundel *Für die Buren in Südafrika*, verdoem Johannes Stauffacher die Britse optrede in Suid-Afrika en word die Britte in die lig van die Skrif veroordeel en die geloofsmoed van die Boere beklemtoon.⁶⁶ In L. Kilain se *Bilder aus dem Freiheitskriege*⁶⁷, opgedra aan die nagedagtenis van “der Wittwen und Waisen in Transvaal”, word in 42 gedigte die Boerevolk se heldemoed geroem en word op grappige wyse met die Engelse gespot. 'n Belangrike tema van die werk is dat agter elke groot man 'n vrou te vinde is. A. Hopf se *Der Burenkrieg*⁶⁸ se totale verkope is aan die weduwees en wese van gevalle of gevange Boere afgestaan. Dié werk was eintlik 'n samevatting van die oorlogsgebeure tot die einde van 1900 soos verkry uit Switserse koerante, veral die *Berner Tagblatt*, *Basler Nachrichten* en *Zürcher Freitagszeitung*. As sodanig is dit dus nie op ooggetuieverslae gebaseer nie en bevat onakkuraathede oor die stryd en die deelname van Boereleiers aan die stryd.⁶⁹ Ene E.R. se boek *Fünfzehn Monate in den Konzentrationslagern*⁷⁰ bevat herinneringe van 'n Boerevrou uit haar gevangenskap in die konsentrasiekamp en die opbrengs uit die verkope van die werk is vir die noodlydendes in Suid-Afrika geskenk.

In Martin Witt se werk *Der Heilige Krieg*⁷¹ probeer hy 'n antwoord vind op die vraag wat die regverdiging vir die oorlog is. Hy kon nie verstaan waarom twee Christelike volke teenoor mekaar in die oorlog te staan kon kom nie.⁷² Hy skenk ook aandag aan die lyding van die diere in die oorlog. In “Das Pferdes Klage”, verwoord hy die klagtes van 'n perd wat honger, maer, kragteloos, oud is en van soggens tot saans moet werk.⁷³ In die gedig

65 (Bern: Buchdruckerei Berner Tagblatt, 1901).

66 (St. Gallen: J. Stauffacher, 1902), p. 23.

67 (Aarau: Sauerländer & Co., 1901).

68 (Bern, 1901).

69 Bv. dat genl. De Wet op gevangenes die letters D.W. (vir De Wet) laat inbrand het (op p. 53), dat De Wet se drie seuns en vrou gesterf het en hy daarom bereid was om die oorlog vir nog 30 jaar te laat voortduur (op p. 60).

70 (Bern: Berner Tagblatt, 1903).

71 (Zürich: Caesar Schmidt, 1901).

72 Op pp. 4 tot 75.

73 Op p. 76.

“Die Hunneschlacht” kom ’n gedig van Atila, die Hunnekoning, voor. Alhoewel die woorde “Boer” en “Brit” nêrens voorkom nie, is die sinspeling op beide vegtende partye duidelik.⁷⁴

Die pers het belangrike morele ondersteuning aan die noodlydendes van die oorlog gelewer. In *Der Burenfreund*⁷⁵ word die pertinente vraag gestel of die volkere van Europa weet wat vir hulle op die spel is. Die koerant se antwoord is dat hulle dit *weet* en *voel*: “Der Hass gegen England ist allgemein. Die Völker haben den dringenden Wunsch, England auf die blutriefenden Hände zu schlagen. Aber die Regierung wollen nicht.” In ’n verdere uitgawe van *Der Burenfreund*⁷⁶ skryf J. Grünfeld aan die *Daily Mail* in London dat die rede vir die haat teen die Britte vanuit Switserland toe te skryf is aan die feit dat die Britte “Bullies” is en dat hulle in geldterme nie veel werd is nie. Die gevoel van sommige Switserse koerante was dermate veroordelend teen Brittanje dat die Britse blad *Vanity Fair*⁷⁷ kritiek op die Switserse anti-Britse gesindheid uitgespreek het.⁷⁸

Emily Hobhouse se verslae oor hulpverlening aan die Boerevroue en -kinders na die oorlog, het ook in Switserland gesirkuleer en daar is gerapporteer dat vir die tydperk Februarie tot September 1906 ’n totaal van Fr. 7 504. 56 vir opheffingswerk in Suid-Afrika in Switserland ingesamel is.⁷⁹

In Wes-Switserland het die leed van die inwoners van die voormalige twee Boererepublieke die Switsers dermate aangegryp dat Christene ’n algemene oproep gedoen het aan die Christene “aller Kirche und Kirchengemeinschaften des vereinigten Königreichs von Grossbritannien” om bydraes vir noodlediging te gee: “Allzulange schon leiden wir mit Ihnen, zu sehen, wie in einem brudermörderischen Kriege das Blut in strömen fließt, wie Ihre und unsere Glaubensbrüder wie ein Wild von Ort zu Ort gehetzt werden. Erlauben Sie uns daher, mit der Bitte an Sie zu gelangen, Sie möchten neue Anstrengungen machen, damit baldmöglichst eine Lösung gefunden werde, die zu einem ehrlichen Frieden führe. Allerdings ist eine solche Lösung unmöglich, so lange die Regierung eines mächtigen Staates und ihre Vertreter von einem kleinen Volke, das seine

74 Op pp. 76 tot 83.

75 Nr. 2 (1901), p. 27.

76 Nr. 5 (1902), p. 92.

77 Van 7.8.1902.

78 Sien *ibid.*, p. 89.

79 Sien *Euvre de Miss Hobhouse prami les jeunes filles Boers. RAPPORT.*

wohlerworbene Unabhängigkeit vertedigt, verlangen, dass es sich auf Gnade oder Ungnade erbebe.”⁸⁰

Van A. Schindler, in Basel, het ’n oproep uitgegaan dat die insamelings deur Madame Evelyn degli Asinelli ondersteun moes word: “Wir bitten Sie also dringend, im Namen Gottes und des armen Burenvolks, Ihre milde Hand zu füllen mit dem Samen der Gerechtigkeit und des Erbarmens und ihn auszustreuen in die tiefen Furchen des schmerzerfüllten Landes. Er wird zur Freudenernte erblühen, nicht nur dort, sondern im Ackerland Ihres eigenen Herzens und der Tag wird kommen, an dem Sie mit Wonne und Staunen die Garben nach Hause tragen können, die Ihre barmhertzige Liebe im Glauben, dass kein Atom der Welt verloren geht, auf das blutgetränkte Veld Transvals und Oranje’s gesät hatten. Wir wollen uns der hohen Ehre und des Privilegiums bewusst bleiben, dass wir nicht geben <müssen>, sondern geben <dürfen> und geben <können>.”⁸¹

Wanneer goedere van tyd tot tyd uit Switserland gearriveer het, was daar groot dankbaarheid. Aldus word in die *Berner Tagblatt* van 27 Junie 1901 vanaf Stellenbosch berig dat die langverwagte goedere uit Bern gearriveer het.⁸²

5. Ander vorme van hulpverlening

Switserse hulp aan Boerekant het ook ingesluit die betrokkenheid van Switserse ambulanspersoneel, soos F.A. Suter⁸³, Oberleutenant, mediese dokter by 29 Switserse veldbattery, wat as veldarts by generaal De la Rey en later by asistent-kommandant-generaal Chris Botha se kommando’s werksaam was.⁸⁴ Suter het oor ’n beweeglike ambulans beskik wat met die nodige verbande en medikamente saam met die Boerekommando’s

80 ARV, *An die Christen aller Kirchen und Kirchengemeinschaften des vereinigten Königreichs von Grossbritannien*.

81 ARV, *Das Elend Südafrikas und der Reichtum Europas*.

82 Nr. 299, jrg. XIII (27.6.1901). Sien ook *Berner Tagblatt*, nr. 201, jrg. XIII (30.4.1901).

83 Skrywer van die boek *Unter dem Schweizerischen Roten Kreuz im Burenkriege* (Leipzig: Heinrich Schmidt & Carl Günther, 1901).

84 Vir besonderhede oor Suter se bewegings tydens die oorlog, sien TAB, Leydsargief, dl. A, bd. 63, brief: Suter, Aarau – Leyds, Brussels (25.1.1901); brief: Suter, Brussels – Leyds, Brussels (14.10.1901); brief: Leyds, Brussels – Suter, Aarau (7.11.1901); brief: Suter, Genève – Leyds, Brussels (10.12.1901); brief: Leyds, Brussels – Suter, Genève (20.12.1901); Henkel, M “Unter dem Schweizerischen Roten Kreuz” (*In: Der Burenfreund*, nr. 10 (November 1901) *La Patrie Suisse*, nr. 177 (7.7.1902); *Aargau Nachrichten* (14.2.1901); *Die Schweiz*, nr. 6, jrg. IV (1900); *Das Roten Kreuz*, nr. 4, jrg. VIII (15.2.1900).

rondbeweeg het. Met sy vertrek na Suid-Afrika het hy verskeie briewe van Switsers ontvang om hulle na Suid-Afrika saam te neem.⁸⁵ Suter ontmoet ook verskeie Switsers wat militêre ondersteuning in Suid-Afrika gegee het. Ook ontmoet hy die Duitse konsul, Bierman, getroud met “eine liebenswürdige Schweizerin aus Neuenburg”.⁸⁶ Na ondersteuning met sy ambulans aan verskeie Boereoffisiere, sluit Suter by De la Rey se kommando te Brandfort aan.⁸⁷ In vele opsigte het Suter deel van die Boeregeledere geword – hy praat van “unsere leute” wanneer hy na die Boere verwys, maak melding van die ruheid van die Britse offisiere⁸⁸ en vereenselwig hom in den brede met die Boeresaaak.

Die Switserse Rooikruis het waarskynlik die belangrikste humanitêre hulp verleen om die lyding van veral gewondes te verlig. In die lyfblad van dié organisasie, *Das Rote Kreuz*, van 1 Januarie 1900⁸⁹ word ’n sterk oproep om bydraes gedoen ten einde die nood van gewondes in Suid-Afrika te verlig: “Laszt diesen Ruf nicht ungehört verhasen! Die Leiden der Verwundeten und Kranken sind deshalb nicht weniger schrecklich, weil sie tausend Meilen von uns entfernt erlitten werden. Helfet diese Leiden linder, jeder nach seinen Kräften, aber helfet rasch! Fühlt euch alle als wahre Samariter, die überall helfen, wo es nötig ist, ohne Ansehen der Person, immer dem, der Hülfe nötig hat. Dann wird euer Weinachtsbaum nicht nur in die glücklichen Augen eurer Kinder seine Strahlen gesendet haben, sondern auch in die dankbaren Herzen derer, die fern in Afrika in Qualen darniederliegen.”

Dié organisasie het geen doekies omgedraai oor die feit dat die stryd in die twee Boererepublieke wesentlik ’n stryd om reg en vryheid is nie: “Mit immer gröszerer Spannung uns Teilnahme folgt das Auge der gesamten zivilisierten Welt dem Verlaufe der Geschichte auf dem südafrikanischen Kriegschauplatze. Ein Kampf vollzieht sich dort um eines Volkes höchstes und teuerstes Gut: um sein Recht und um seine Freiheit; ein Kampf, der namentlich in der Geschichte unseres Vaterlandes verwandte Saiten berühren musz.”⁹⁰ Onmiddelik word egter bygevoeg dat die Switserse neutraliteit teenoor die vegtende partye meebring dat die nood van beide partye deur die Rooikruis verlig moet word ter wille van die beginsels van

85 Ibid., p. 2.

86 Ibid., p. 39.

87 Ibid., p. 88.

88 Ibid., p. 252.

89 Nr. 1, jrg. VIII (1.1.1900), p. 5.

90 Nr. 2, jrg. VIII (15.1.1900), p. 17.

humaniteit, meegevoel en broederliefde: “Die strenge Neutralität, die uns, wie allen unbeteiligten Staaten, auferlegt ist, erlaubt nicht, für den einen oder andern der beiden kriegführenden Teile offizielle Partei zu nehmen. Hier gilt nur eine Parteinahme: diejenige edler humanität, christlicher Mitgeföhls rettender, helfender Bruderliebe und Fürsorge gegenüber den unglücklichen Opfern dieses Krieges, gegenüber den Getroffenen und Gefallenen von hüben und drüben, den Verwundeten und Kranken, welche elend verbluten und verkommen müszten, wenn nicht eine freundliche Retterhand rechtzeitig ihnen nahen und ihre Leiden libdern kann.”⁹¹

In *Das Rote Kreuz* van 1 Februarie 1900⁹² word gerapporteer oor die Rooikruis en die dokters deur dié organisasie na Suid-Afrika gestuur, en dat die oproep in vorige uitgawes van dié blad nie ongehoord verbygegaan het nie. Met die skenkings wat aan die Rooikruis gemaak is, kon drie dokters na die oorlogstoneel gestuur word – geneeshere. Jacques de Montmollin van Neuenburg⁹³; René König van Bern⁹⁴ en Fritz Suter van Aarau.⁹⁵ Hulle het op 29 Januarie 1900 Switserland verlaat en op 1 Februarie 1900 met die boot die *Kanzler* vertrek.⁹⁶ Met hul aankoms in Pretoria het hul aan die Transvaalse regering gerapporteer en verneem waar hul dienste benodig word.⁹⁷ Die volgende uitgawe van *Das Rote Kreuz*⁹⁸ het berig dat die mediese hulp wat in Transvaal verleen is, ingevolge die reëls van die Geneefse Konvensie geskied het. Op 1 Maart 1900 kon die Rooikruis rapporteer dat insamelings ten bedrae van F41 530. 62 met die oog op versending na Suid-Afrika gemaak is.⁹⁹ Op 15

91 Weereens word 'n oproep om daadwerklike ondersteuning gedoen: “Drum noch einmal richten wir einen dringenden Appell an unsere Witeidgenossen, Männer und Frauen, Söhne und Töchter: helft durch willige Spende von Liebesgaben mit, den bitteren Kämpfen des Hasses und der Feindschaft den Kampf der Liebe, der Erbarmung und heilung entgegenzusetzen und auf blutige Wahlstatt die Jahne des Friedens, das hehre Gegenzeichen des Roten Kreuzes, das keine Feinde kennt, als ein Banier der Zukunft und der Hoffnung aufzuflnaten!” (Ibid., p. 17).

92 Nr. 3, jrg. VIII (1.2.1900), p. 21.

93 Hy was 'n seun van die Sentrale Kassier van Switserland, 40 jaar oud, wat as dokter en hospitaalarts in Neuenburg werksaam was (*Das Roten Kreuz*, nr. 4, jrg. VIII (15.2.1900), p. 33).

94 Hy was 29 jaar oud. Na die voltooiing van sy studies het hy as assistent aan die chirurgiese kliniek en vrouekliniek in Bern gewerk. Hy het homself veral op die operatiewe chirurgie toegespits (ibid.).

95 Ibid. Hy was 'n seun van rektor Suter van Aarau, slegs 27 jaar oud, en het in die medisyne gestudeer onder prof. Socin aan die chirurgiese kliniek te Basel.

96 Ibid.

97 Ibid.

98 Nr. 4, jrg. VIII (15.2.1900).

99 *Das Roten Kreuz*, nr. 5, jrg. VIII (1.3.1900), p. 44.

Maart 1900 word berig dat benewens die drie geneeshere, daar ook vier verpleegsters en vyf mediese assistente na Suid-Afrika gestuur is.¹⁰⁰ Behalwe vir die Switserse Rooikruis-amptenare, is daar ook deur die Nederlandse Rooikruis, die Franse Rooikruis, Russiese Rooikruis, Italiaanse Rooikruis, Spaanse Rooikruis, Portugese Rooikruis, ook Rooikruis-hulp uit Noorweë ontvang.¹⁰¹ Op deurlopende wyse is die Switserse van die mate van ondersteuning wat die Switserse Rooikruis aan die Suid-Afrikaanse gevegsfront gelewer het op hoogte gehou.¹⁰² Volgens die verslag van die Switserse Rooikruis oor die besteding van hulpfondse tydens die oorlog, berig *Das Rote Kreuz* van 15 Desember 1902¹⁰³ dat 'n totaal van Fr. 65 475.80 aangewend is.

6. Samevatting

Switserland se neutraliteit in die internasionale regsverkeer het nie verhoed dat die bekommernis van 'n beduidende deel van Switserland se inwoners tot gevolg gehad dat die Boereszaak op direkte en indirekte wyse ondersteun is. Alhoewel die Switserse regering streng by die letter van die tradisionele neutraliteitspraktyk gebly het, het simpatie vir die Boereszaak veral op drie fronte neerslag gevind. Eerstens het verskeie Switserse burgers aan Boerekant by die stryd betrokke geraak. Oënskynlik was die meeste van hulle vir korter of langer tydperke in die Boererepublieke woonagtig en is hulle noodgedwonge by die stryd betrek. Wanneer hulle hulself in ongunstige omstandighede bevind het, het hulle hul eger op hul Switserse neutraliteit beroep. Skynbaar was die meeste opportunisties ingestel, eerder as dat hulle uit patriotiese oorwegings tot die stryd toetree het.

Tweedens was daar groot meegevoel met die lotgevalle van die Boerevroue en -kinders namate die verskroeiende-aarde-beleid van Brittanje toegepas is. Die pers en publikasies wat die Boereszaak ondersteun het, was grootliks vir die motivering van die Switserse volk met die oog op

100 *Das Roten Kreuz*, nr. 6, jrg. VIII (15.3.1900), p. 52.

101 *Ibid.*, pp. 52-53.

102 Sien *Das Roten Kreuz*, nr. 7, jrg. VIII (1.4.1900), pp. 60-61; nr. 8, jrg. VIII (15.4.1900), pp. 68-69, 72; nr. 9, jrg. VIII (1.5.1900), pp. 74-75; nr. 10, jrg. VIII (15.5.1900), p. 89; nr. 11, jrg. VIII (1.6.1900), p. 1; nr. 12, jrg. VIII (15.6.1900), pp. 107-109; nr. 13, jrg. VIII (1.7.1900), pp. 114-119; nr. 14, jrg. VIII (15.7.1900), pp. 125-130; nr. 15, jrg. VIII (1.8.1900), pp. 138-142; nr. 16, jrg. VIII (15.8.1900), pp. 150-152; nr. 18, jrg. VIII (15.9.1900), pp. 1-11; nr. 21, jrg. VIII (1.11.1900), p. 194; nr. 1, jrg. IX (1.1.1901), pp. 4-9; nr. 2, jrg. IX (15.1.1901), pp. 15-21; nr. 3, jrg. IX (1.2.1901), pp. 25-35; nr. 21, jrg. IX (1.11.1901), pp. 175-177; nr. 23, jrg. IX (1.12.1901), pp. 191-192.

103 Nr. 24, jrg. X (15.12.1902), p. 189.

skenkings verantwoordelik. Dié ondersteuning was nie slegs tot hulporganisasies beperk nie, maar het ook na kerkgenootskappe en invloedyke individue uitgekring.

Derdens het die Switserse Rooikruis, deur geneeshere en ander mediese personeel na Suid-Afrika uit te stuur, die grootste bydrae tot noodleniging gelewer. Die Rooikruis se amptelike standpunt was dat, alhoewel Switserland polities neutraal gestaan het, oorwegings van humaniteit en naasteliefde hulpverlening noodsaaklik gemaak het. Daarmee het die Rooikruis dus die leiding geneem in 'n groterwordende beweging ten gunste van humanitêre intervensie in internasionale geskille.

Bibliografie

- AARGAU NACHRICHTEN. 1901. Februarie, 14.
- ALLIANCE ÉVANGÉLIQUE. 1901. *Appel Aux Chrétiens Boers*. Genève: C.-E. Alioth.
- ANONIEM. 1902. *Zwei Jahre Krieg – Ein Mitschrei für die Burenfrauen und Kinder*. Zürich.
- AUER, H. 1910. *Carl Hilty*. Bern.
- BERNER TAGBLATT, 1901. 201(XIII) (April, 30); 299(XIII)(Junie, 27).
- BONJOUR, E. 1970. *Geschichte der Schweizerischen Neutralität*. Basel: Helbing und Lichtenhahn.
- BÜRGERISCHE FREITAGSZEITUNG. 1901. Nr 1. (Januarie, 4).
- DAILY MAIL. 1900. January, 6.
- DAILY TELEGRAPH. 1901. December, 15.
- DAS ROTEN KREUZ, nr. 1, jg. VIII (1.1.1900); nr. 2, jg. VIII (15.1.1900); nr. 3, jg. VIII (1.2.1900); nr. 4, jg. VIII (15.2.1900); nr. 5, jg. VIII (1.3.1900); nr. 6, jg. VIII (15.3.1900); nr. 7, jg. VIII (1.4.1900); nr. 8, jg. VIII (15.4.1900); nr. 9, jg. VIII (1.5.1900); nr. 10, jg. VIII (15.5.1900); nr. 11, jg. VIII (1.6.1900); nr. 12, jg. VIII (15.6.1900); nr. 13, jg. VIII (1.7.1900); nr. 14, jg. VIII (15.7.1900); nr. 15, jg. VIII (1.8.1900); nr. 1, jg. IX (1.1.1901); nr. 2, jg. IX (15.1.1901); nr. 3, jg. IX (1.2.1901); nr. 21, jg. IX (1.11.1901); nr. 23, jg. IX (1.12.1901); nr. 24, jg. X (15.12.1902).
- DER BURENFREUND, 1901: nr. 2; nr. 10 (November); 1902: nr. 5; nr. 9; nr. 24 (Julie).
- DIE SCHWEIZ. 1900. 6(IV).
- E.R. 1903. *Fünfzehn Monate in den Konzentrationslagern – Erinnerungen Einer Burenfrau aus Ihrer Gefangenschaft*. Bern: Buchdruckerei des Berner Tagblatt.
- HILTY, C. 1900. *Der Boerenkrieg. Politische und Kriegsrechtliche Betrachtungen*. Leipzig: W. Vobach.
- HOPF, A. 1901. *Der Burenkrieg*. Bern: K.T. Wysz.
- JANNASCH, H. 1902. *Südafrikanische Kriegsblätter*. Basel: R.J. Wysz.
- KAAPSE ARGIEFBewaARPLEK (KAB). Argiewe van die Staff Officer Prisoners of War, Cape Town (SO/POW), bd. 93.
- KILLIAN, L. 1901. *Bilder aus dem Freiheitskriege*. Aarau: Sauerländer & Co.
- KÜTTNER, H. 1900. *Unter dem Deutschen Roten Kreuz im Südafrikan. Kriege*. Leipzig: S. Hirzel.
- LA PATRIE SUISSE. 1902. Nr. 177. Julie, 7.
- MAURER, S.F. 1902. *England und Transvaal oder der Burenkrieg in Christlicher Bedeutung*. Bern: Christliches Verlagshaus.
- MORNING POST. 1901. December, 29.
- POUR LE TRANSVAAL ET L'ORANGE. 1900. Genève. Mei.
- PUBLIC RECORD OFFICE (PRO). 1901. Lêer F.O., brief: Landsdowne – Bourcart. June, 19.

- RAATH-VERSAMELING (ARV). Brief: S. Copeland – Swiss President (16.4.1900); Aantekeninge oor R.O. Schlesinger; Alpina Buren-Comite, brief: E. Kollmann – Actionscomité, Zürich (28.1.1901); *An die Christen aller Kirchen und Kirchengemeinschaften des vereinigten Königreichs von Grossbritannien; Das Elend Südafrikas und der Reichtum Europas.*
- RAPPORT. EURE DE MISS HOBHOUSE PRAMI LES JEUNES FILLES BOERS.
- ROSSEL, V. 1901. *Burenfrauen*. Bern: Buchdruckerei Berner Tagblatt.
- SENTRALE ARGIEF BERN (SAB). Burenkrieg (Bk), lêers 2001/289 en 2001/290.
- STAUFFACKER, J. 1902. *Für die Buren in Südafrika*. St. Gallen: J. Stauffacker.
- STUCKI, A. 1946. *Carl Hilty – Leben und Wirken eines grossen Schweizerers*. Basel: Verlag Friedrich Reinhardt.
- SUTER, F.A. 1901. *Unter dem Schweizerischen Roten Kreuz im Burenkriege*. Leipzig: Heinrich Schmidt & Carl Günther.
- TRANSVAALSE ARGIEFBEWAAARPLEK (TAB). Leyds Argief, band 63; band 853: Verlieslyste van Duitsers in die Anglo-Boereoorlog, afd. G, Perskantoor.
- VANITY FAIR. 1902. August, 7.
- WESSELS, E. 2001. *They fought on foreign soil*. Bloemfontein: Oorlogsmuseum van die Boererepublieke.
- WITT, M. 1901. *Der Heilige Krieg*. Zürich: Caesar Schmidt.
- ZUID-AFRIKAANSCH REPUBLIEK (ZAR). 1900. *Staatscourant*: Februarie; Mei.